

Påfuglengelens flukt

Melek Tawus' vei til det religiøse supermarkedet

JAN BOJER VINDHEIM

Figur 1 Melek Tawus omgitt av symboler fra yezidienes mytologi. Dette bildet henger i yezidienes hellige senter i Lalish, og brukes hyppig i trykksaker og på internet

Påfuglengelen Melek Tawus (kurdisk: Tawusi Melek) er sentral i mytologien til yezidiene, ei etno-religiøs gruppe fra Mesopotamia. Muslimer og kristne identifiserer Melek Tawus med djevelen, og baktaler og forfølger hans tilhengere.

I det følgende vil jeg se på hvordan Melek Tawus og yezidismen presenteres i den globaliserte nyreligiositeten, sammenliknet med hvordan han oppfattes blant yezidiene selv, og med etablerte historiske fakta.

Først presenteres sentrale elementer i yezidienes tradisjoner, samt religionsfaglige teorier om deres historiske utspring, og om

bakgrunnen for de vedvarende påstandene om satanisme. Deretter drøftes hvordan sentrale esoterikere og okkultister har funnet plass til Melek Tawus og yezidismen i sine myter og historiefortellinger. Artikkelen analyserer hvordan påfuglengelen og yezidiene framstilles hos Madame Blavatsky og hvilken innflytelse de kan ha hatt på det esoteriske systemet til George Gurdjieff. Videre drøftes framstillinga av Melek Tawus i tradisjonen etter Aleister Crowley, og til sist hvordan Melek Tawus blir lansert på det religiøse supermarkedet av Mark Amaru Pinkham.

I tillegg til publiserte tekster og drøftinger i sosiale media som Facebook og YouTube, har jeg innhentet kommentarer fra forskere, fra yezidier i Europa og Midtøsten, og fra deltakere i de aktuelle grupperingene i Vesten.

INNLEDNING

I fjellområdene mellom Iran, Irak og Tyrkia har mange ulike etniske og religiøse samfunn slått rot. Ikke minst finner vi her et antall religioner som forener islamske og pre-islamske elementer. I denne artikkelen skal jeg konsentrere meg om en av disse; nemlig yezidiene, med sideblikk til den beslektede religionen yaresaniene (*ahl-i haqq*).

Yezidiene har siden 2014 fått oppmerksomhet som ofre for folkemord i regi av den såkalte *islamske stat*, IS. Angrepene fra den Islamske Stat står i en lang tradisjon: yezidiene har lenge vært utsatt for diskriminering, og har måttet tåle en lang rekke massakrer og andre overgrep fra sine muslimske naboers side.

En viktig drivkraft for disse forfølgelsene er den utbredte oppfatning at yezidier er djevledyrkere. Dette har til gjengjeld gitt dem betydelig prestisje blant vestlige okkultister og satanister, som på ulike måter leser dem som trofeller, uten nødvendigvis å kjenne hverken de konkrete religiøse fortellingene eller deres etniske og historiske bakgrunn. I de esoteriske og nyreligiøse miljøene møter vi derfor nye framstillinger av Melek Tawus.

I det følgende skal jeg analysere hvordan yezidismen blir presentert av sentrale okkultister og esoterikere, sammenholdt med yezidienes egne (*emiske*) tradisjoner og også med tilgjengelige (*etiske*) historiske fakta.

MUNTlige TRADISJONER OG SKIKKER

Yezidiene støtter seg ikke på autoritative hellige skrifter, men på muntlige tradisjoner. De har få skriftlige kilder og ingen enhetlige doktriner. Ortopraksi er viktigere enn ortodoksi; det har større betydning hva du gjør enn hva du tror. Først og fremst er det viktig å følge de ulike festivalene som markerer årets rytme, men som ikke avholdes samtidig i alle landsbyer.

De religiøse tradisjonene forvaltes av slekter som inntil nylig har overlevert sin kunnskap muntlig, gjennom sang, musikk og fortellinger. De samme mytene kan derfor bli presentert i ulike versjoner, og med ulike personer i rollene. Det finnes ingen formell teologi eller kosmologi, det forutsettes at tilhørerne deler implisitte premisser (Omarkhali 2017:25 ff).

Yezidiene fordeler seg på tre hoved-klaner; *sjeik*, *pir* og *mirid*. Samfunnets ledere er sjeiker og pirer, mens det store flertallet er mirider. De viktigste formidlerne av yezidienes tradisjoner er *qewaler*; slekter av hellige musikanter, samt de asketiske *feqirene*.

For yezidiene har verden sprunget ut av en perle. Den var først fargeløs, men gradvis kom fargene fram. Gud trådte ut av perlen og skapte den fysiske verden. Ansvaret for denne verden overlot han til sju erkeengler. Den fremste av dem er påfuglengelen *Melek Tawus*. Han trosset Gud (*Xwede*) ved å nekte å bøye seg for Adam, det første menneske, og ville bare bøye seg for Gud selv. Etter å ha straffet Melek Tawus for denne ulydigheten, viste Gud å sette pris på prinsippfastheten. Han utnevnte påfuglengelen til hersker over himmel og jord og til leder for de andre erkeenglene (Guest 2015:31).

Melek Tawus og andre mytologiske skikkelser hos yezidiene har glidende og overlappende identiteter, og han framstår i noen sammenhenger som del av en treenighet sammen med Sjeik Adi og Sultan Ezi.

Som Guds stedfortreder på jorden likner Melek Tawus på gnostikernes demiurg, mens kristne identifiserer ham med den falne engelen Lucifer, og muslimer med Iblis. De anser derfor yezidiene og yaresaniene som djevledyrkere.

Yezidiene mener deres religion har eksistert siden verdens skapelse, men i sin moderne form kan den føres tilbake til sjeik Adi ibn Musafir, en sufi fra Libanon som rundt år 1100 bosatte seg i Lalish-dalen nord for Mosul, der både sufier og nestorianske munkere tidligere hadde holdt til. Området var den gangen befolket av kurdiske stammer som ofte hadde svært løs tilknytning til islam (Kreyenbroek 1995:28).

Mange sufier har ment det strider mot islams grunnleggende monoteisme å hevde at Satan kan likestilles med en allmechtig Gud, og har derfor framhevet at Satan og Iblis er Guds tjenere, og benektet at de er absolutt onde (Nurbakhsh 1986). Sjeik Adis sufisme omfattet også en slik forståelse av Satan som underordnet Gud, heller enn som hans jevnbyrdige motstander (Acikyildis 2010:84).

Adawi-ordenen sjeik Adi grunnla ble lenge ansett som en ortodoks sufiorden. Etter hans død har imidlertid ordenen tatt opp i seg folkelige tradisjoner i en slik grad at den ikke lenger ble ansett som tilhørende islam. Nøyaktig hvordan denne prosessen foregikk, og hvor de ikke-islamske elementene stammer fra er fortsatt omstridt.

Yezidismen fikk iallfall etter år 1300 stor utbredelse i de isolerte kurdiske fjellområdene. Samtidig vokste motsetningene til islam, og muslimske høvdinge gjennomførte en rekke felttog mot yezidiene. Bygningene i Lalishdalen ble ødelagt og Sjeik Adis levninger brent minst to ganger allerede før år 1500, og Lalish har blitt ødelagt en rekke ganger siden.

For yezidiene er Lalish-tempelet deres største helligdom. Lalishdalen anses å ha blitt skapt i himmelen da verden ble til. Over Sjeik Adis grav er det bygd et karakteristisk konisk tårn, *qubb*, mens grava til etterfølgeren Hasan er markert med et mindre tårn. Bak gravkammeret

Hovedbygningen i Lalish. Gravkammeret til Sjeik Adi ligger under det største tårnet, graven til hans etterfølger Hasan under det mindre. Foto: Jan B Vindheim.

springer den hellige kilden Zem Zem ut av en fjellsprekk. Dalsidene i Lalish rommer også et stort antall mindre templer tilegnet yezidienes mytologiske skikkelser, som Sjeik Shams, Sherfedin og mange andre. Alle yezidier bør ifølge tradisjonen oppsøke det hellige senteret i Lalish i løpet av sitt liv, aller helst under den årlige høstfesten.

En svart slange er et gjennomgående motiv i yezidienes helligdommer, og har en synlig plass ved inngangen til Sjeik Adis gravkammer, noe som gjerne forklares med henvisning til en slange som ifølge yezidi-tradisjon tettet et hull i Noas ark (Kreyenbroek og Rashow 2005:67). Dette er likevel ingen fullgod forklaring på dyrk-

ingen av slangen, som jo assosieres med Satan blant muslimer og kristne. Vestlige satanister har lagt stor vekt på denne slangedyrkelsen.

JAKTEN PÅ DE HELLEGE SKRIFTER

De tidligste beretningene Vesten fikk om yezidiene, kom i siste halvdel av det attende århundre fra eventyrere, arkeologer og misjonærer, og økte i antall etter år 1800. Interessen konsentrerte seg lenge om å slå fast deres doktriner; helst i form av en kanonisert skriftsamling. Det ble derfor jaktet på «Yezidienes hellige Bok», og seint i det nittende århundre dukket det opp to kandidater til denne statusen; nemlig *Mishefa Resh* (*Åpenbaringsboka*) og *Kiteb-i Cilwe* (*Den Svarte Boka*), to småskrifter med ukjent opprinnelse, som - blant annet - inneholder autentisk yezidi-materiale. De to tekstene er siden offentliggjort i mange versjoner, men de er ikke utbredt blant yezidier, og har absolutt ingen autoritativ status som kan sidestilles med Bibelen eller Koranen. Likevel har de blitt tatt i bruk også av yezidier som har ønsket å presentere et skriftlig grunnlag for sin religion (Omarkhali 2017:39 ff).

I 1919 kom det i Boston ut ei bok med tittelen *Devil Worship - the Sacred Books and Traditions of the Yezidiz* (Joseph 1919). Forfatter var assyreren Isya Joseph, men innholdet var basert på et arabisk manuskript han hevdet å ha fått i Mosul. Manuskriptet inneholdt både *Mishefa Resh* og *Kiteb-i Cilwe*, men omfattet også en del ekstra materiale med mange misforståelser, og omfattende kommentarer fra Joseph selv. Denne boka har hatt stor innflytelse, ikke minst blant okkultister. Det kommer vi tilbake til.

På 1990-tallet kom gode studier av yezidier på engelsk som andre har kunnet bygge videre på. Det var avgjørende at yezidienes religiøse råd, som var bekymret for den muntlige kunnskapens framtid, tillot publisering av hellige tekster. Forskere som selv er yezidi har kommet med viktige bidrag. Flere samlinger av de mytiske sangene og fortellingene - *qewler*, *beyter* og *qesider* - er siden utgitt på ulike språk. Disse samlingene avdekker en fargerik mytologi, der beretninger om englene og om yezidienes historie framstilles i varierende versjoner.

FORHOLDET TIL ISLAM OG ELDRE RELIGIONER

Yezidismen er sterkt påvirket av sunni-islam. Den er i sin moderne form utviklet blant tilhengerne av den rett-troende sufien Adi ibn Musafir, men yezidiene er tydelige på at de ikke er muslimer. Deres fortellinger og sanger gir ikke profeten Muhammed noen viktig plass, men nevner ham som profet på linje med med Noah, Jesus og Moses. Deres egen vei kalles *sunna*, eller tradisjonen, mens muslimenes vei kalles *sharia*. I en sentral *qawl*: *Hymn of the Weak Broken One*, kan det derfor hete (Omarkhali 2017:308/9):

My King spoke finely
 And they sat with Love
 There [they] created rules and limits.
 The rules and limits were established there
 the *Sharia* and the Truth were
 separated from each other
 The [Yezidi] tradition was hidden,
 then it became visible.

Det later til at det blant dem som sluttet seg til sjeik Adi var tilhengere av Omayade-kalifen Yazid ibn Muawiya, som er forhatt av sjia-muslimene for mordet på Alis sønn Hussein, profetens barnebarn, i slaget ved Karbala. Under navnet Sultan Ezi omtales Yazid sammen med sin far, kalifen Muawiya ibn Abi Sufyan, i flere sentrale tekster (Kreyenbroek 2005:32). Dette er en av flere forklaringer på betegnelsen *yezidi*. Izady (1984) og mange kurdiske nasjonalister fører derimot navnet tilbake til iransk og zoroastrisk terminologi.

Går vi tilbake i tid har Mesopotamia rommet nyplatonikere og gnostikere, på arabisk kalt *batenier*. Innflytelsen fra disse er fortsatt såpass tydelig at religionsforskeren Kehl-Bodrogi (1997:XV) kan karakterisere yezidier som et eksempel på *gnostisk islam*:

There are clear parallels between ... Alevism in Turkey .... the Ahl-i Haqq in Iran, the Alawis (Nusairi) in Syria and in the Southeast of Turkey, the

Shabak and the Kakai in Iraq, the Yezidi in Iraq, Syria and Turkey, as well as the Druzes in Lebanon and Israel. They all belong to the few still existent Gnostic sects of Islam, and we must assume that most of them have a common religious origin.

Forestillingen om engleskikkelser som representanter for en allmektig Gud som har trukket seg tilbake fra sitt skaperverk, har klare likheter med det gnostiske og nyplatoniske begrepet *demiurg*. Det er likevel en viktig forskjell: for de fleste gnostikere var demiurgen en ond hersker som holder menneskene fanget i materien, borte fra den virkelige, den åndelige verden (Jonas 2001:42-44). Også for yezidiene har Gud trukket seg tilbake etter skapelsen, men Melek Tawus er en god hersker, som ikke fører sine tilhengere ut i fristelse.

Felles trekk hos mange små religions-samfunn i Levanten og Mesopotamia peker altså mot en felles fortidig bakgrunn. Religionshistorikere mener yezidier og yaresanier, sammen med blant annet vedisk hinduisme og persisk religion, kan ha et felles opphav, 5- 6 000 år tilbake i tid, i det som kalles *proto-indo-iransk religion* (Kaczorowski 2014).

Philip Kreyenbroek, kanskje den fremste vestlige eksperten på yezidier og yaresanier, peker på at zoroastrisk religion oppsto i de østlige delene av Iran, mens eldre religioner fortsatte å dominere i de vestlige delene av det iranske kulturområdet. Han mener disse eldre indo-iranske religiøse systemene må ha omfattet sentrale elementer av det som idag er yaresan og yezidi tradisjoner. Foltz (2013:218 ff) støtter Kreyenbroek i at yezidisme og yaresanisme har iranske røtter i tradisjoner som har overlevd ved siden av zoroastriske institusjoner.

Videre foreslår Kreyenbroek (1995:59) at identifiseringen av Melek Tawus med Satan og Iblis stammer fra et stadium i indo-iransk religion før den dualistiske forestillingen om djevelen som Guds motstander dukket opp. Siden den evige konflikten mellom Angra Mainyu og Ahura Mazda er sentral i zoroastrisk religion, mener Kreyenbroek derfor at

viktige elementer hos yezidier og yaresanier gjenspeiler elementer av iransk religion som er eldre enn den zoroastriske tradisjonen.

Ei slik utvikling som han antyder lar seg spore også i andre religioner. Elaine Pagels peker på hvordan oppfatningene av Satan har skiftet i løpet av Bibelens tilblivelse. Hun skriver (1995:39):

As he first appears in the Hebrew Bible, Satan is not necessarily evil, much less opposed to God. On the contrary, he appears in the book of Numbers and in Job as one of God's obedient servants - a messenger, or *angel*, a word that translates the Hebrew term for messenger (*mal'ak*) into greek (*angelos*).

Blant yaresaniene har Bruinessen (2014) støtt på flere som identifiserer seg selv som satanister, og framholder at Satan er både god og ond, «både lys og ild». De kan derfor åpent identifisere Melek Tawus med Satan. Dette må likevel høre til unntakene. For yaresanier generelt, liksom for yezidiene, er ordet «Satan», og ord som likner, helt uakseptable. Og Melek Tawus er på ingen måte Guds fiende, men hans trofaste stedfortreder.

NEW AGE OG VESTLIG ESOTERISME

I den vestlige kulturkretsen har det de siste 150 år vokst fram en bred underskog av alternative religioner og livssyn, i våre dager gjerne betegnet som *new age*. Mange av disse bevegelsene hevder å formidle urgamle åndelige tradisjoner gjennom gradvise innvielser, og kalles okkulte eller esoteriske. De har gjerne samlet elementer fra ulike kilder. Spennvidden er stor og skiftende, og framviser ofte en fascinasjon for ikke-vestlige tradisjoner som sufisme eller hinduisme.

Hanegraaff (2001:16) anvender begrepet *åndelig supermarket* om denne situasjonen, der kundene kan plukke blant løsrevne elementer fra ulike tradisjoner. Christopher Partridge (2004:66 ff) har introdusert begrepet *occulture* som betegnelse på det kulturelle jordsmonnet slike nyreligiøse grupper vokser opp av.

En hovedkilde for mange av disse gruppene er Teosofisk Samfunn, grunnlagt av Helena Blavatsky i 1875. Hun hevdet at alle religioner har en felles kjerne, og hennes omfattende synteser av religiøse tradisjoner har påvirket de fleste av de aktuelle retningene. Et stort antall avleggere av den organisasjonen hun grunnla er fortsatt aktive i mange land.

En annen viktig impulsgeber er George Gurdjieff, som presenterte sitt system i Europa og Amerika i første halvdel av det tjuende århundre, og har et stort nettverk av tilhengere.

Mens både Blavatsky og Gurdjieff la vekt på betydningen av moralsk utvikling som vei til høyere bevissthet, etablerte engelske Aleister Crowley en mere kontroversiell retning, med klar front mot kristendom og borgerlig moral. Fra hans initiativ springer blant annet moderne satanisme, og andre tendenser som inkluderes i begrepet *venstrehånds okkultisme*. Dette begrepet stammer fra indisk religiøs terminologi, der blant annet kontroversielle tantriske og shaivittiske tradisjoner tilskrives den ureine venstre hånd.

Religionsvitere bruker ofte betegnelsen *esoterisme* på mange av disse bevegelsene. Antoine Faivre (1998:2) hevder at et esoterisk livs-syn blant annet kjennetegnes av troen på at alt henger sammen i en levende natur, og at esoteriske bevegelser gjerne har et formelt system for overføring av kunnskap.

Sorgenfrei og Faxneld (2017:10 ff) finner betydelig sammenfall mellom yezidismen og vestlig esoterisme. De peker på at sentrale troselementer bare er kjent for religiøse spesialister (sjeiker, feqirer, qewaler) og at yezidiene er utstøtt fra det muslimske fellesskapet i det kurdiske samfunnet, uten å konkludere med at det er hensiktsmessig å kategorisere yezidismen som en esoterisk religion.

Stuckrad (2005:11–12) anser at tro på, og arbeide for, å oppnå høyere bevissthet, er et avgjørende element i esoterisme. Noen slik streben er ikke framtreddende blant yezidiene, hvilket avdekker en grunnleggende forskjell mellom vestlig esoterisme og tradisjonell etno-religion. Esoterikeren søker gjennom personlige valg frelse eller opplysning, gjerne i form av formell innvielse. Yezidier har ikke valgt sin tilhørighet, de er født inn i den.

Yezidisme og liknende religiøse tradisjoner har åpenbart mange elementer til felles med vestlig esoterisme, men det er uenighet om hvorvidt begreper utviklet til bruk på en vestlig tradisjon, overhode er anvendelige utenfor den vestlige kultursfæren. Hanegraaff (2015:30–31) mener det vil være en orientalistisk tilnærming å bruke begrepet esoterisme på kulturkretser der de grunnleggende holdningene i vestlig esoterisme er allmenne og tradisjonelle.

Yezidienes dyrking av mytologiske skikkelser som andre anser som onde skiller seg på flere måter grunnleggende fra vestlig esoterisme, og Melek Tawus har få, om noen, av de egenskapene som tillegges Satan. Det har derfor vært nødvendig for satanister og andre nyreligiøse å omskape påfuglengelen i sine ulike bilder.

BLAVATSKY OG TEOSOFENE

Madame Blavatsky skrev på et tidspunkt da lite var kjent om yezidiene. Hun bygger åpenbart på tvilsomme kilder når hun i sitt første større verk, *Isis Unveiled* (vol II:571–72), skriver at yezidiene velger sine stammeledere etter deres ferdighet i *svartekunster*, og videre omtaler dem slik:

They are called and known everywhere as devil worshippers; and most certainly it is not either through ignorance or mental obscuration that they have set up the worship and a regular intercommunication with the lowest and the most malicious of both elementals and elementaries. They recognize the present wickedness of the chief of the «black powers»; but at the same time they dread his power, and so try to conciliate themselves to his favors.

Om yezidienes seremonier kan hun samme sted fortelle:

During their prayer meetings, they join hands and form immense rings, with their Sheik, or an officiating priest in the middle, who claps his hands, and intones every verse in honor of Sheitan (Satan). Then they whirl and

leap in the air. When the frenzy is at its climax, they often wound and cut themselves with their daggers, occasionally rendering the same service to their next neighbours.

Så sterkt virker yezidiens djevelmesser, forteller Blavatsky videre, at Lady Hester Stanhope, som besvimte da hun overvar en av dem, «was recalled to life and health with the greatest difficulty». Dette er nok utbredte vandrehistorier. Den beskrevne seremonien med kniver minner mer om qadiri-sufienes *zikr*, enn om noen kjent yezidi-feiring. Troverdigheten undergraves ytterligere av at yezidier ikke tåler å høre ordet Satan (*Sheitan*), et faktum som ble dokumentert i Layards (2001:188) skildring fra 1850, der han forteller hvordan hans yezidiverter ble sterkt forskrekket da han (nesten) uttalte dette ordet.

I sitt hovedverk fra 1888, *The Secret Doctrine*, bruker Blavatsky mye plass på å rehabilitere Satan og andre falne engler, men siterer Godolphin Mitford, en engelskmann som konverterte til islam og tok navnet Murad Ali Bey, slik (1974 II :514 fn):

Why do the Yezidis, the ‘Devil Worshipers,’ worship the ‘Muluk-Taos’ – The ‘Lord Peacock’ – the emblem of pride and of hundred-eyed intelligence (and of Initiation also), which was expelled from heaven with Satan, according to an old Oriental tradition? ...

It is because they have continued in ignorant superstition the traditional religion of the ‘Light Deities whom Jahveh overthrew’ (is *said* to have overthrown rather); for by overthrowing *them* he would have overthrown himself. The ‘Muluk-Taos’ – is *Maluk* – ‘Ruler’ as is shown in the footnote. It is only a new form of Moloch, Melek, Molech, Malayak and *Malachim* - Messengers, Angels, etc.

Ali Bey innrømmer ikke yezidiene mye ære, han hevder de er forvaltere av reelle og gamle visdomstradisjoner som de selv ikke forstår. En slik kritikk innebærer en essensialistisk tro på at yezidismen har en opprinnelig og ekte form, som dagens praksis avviker fra.

Blavatsky innrømmet også yezidiene en plass som tradisjonsbærere, men i ondskapens tjeneste. I en artikkel publisert i tidsskriftet *Lucifer* omtaler hun (1891) nok en gang Melek Tawus:

As a contrast to the useful and clean animals created by Ahura Mazda, Angra Mainyu created wild beasts and bloodthirsty fowls of the air. He also added insult to injury and deprecated and laughed at the peaceful and inoffensive creations of his elder brother. “It is thine envy,” said the holy Yazatas one day to the unholy fiend, the evil-hearted. “Thou art incapable of producing a beautiful and harmless being, O cruel Angra Mainyu” ... The archfiend laughed and said that he could. Forthwith he created the loveliest bird the world had ever seen. It was a majestic peacock, the emblem of vanity and selfishness, which is self-adulation in deeds. “Let it be the King of Birds,” quoth the Dark One, “and let man worship him and act after his fashion.” From that day “Melek Taus” (the Angel Peacock) became the special creation of Angra Mainyu, and the messenger through which the archfiend is invoked by some and propitiated by all men. The Yezidis, or “Devil Worshipers,” some of whom inhabit the plains of ancient Babylonia, to this day worship Melek Taus, the peacock, as the messenger of Satan and the mediator between the Archfiend and men.

Blavatsky har åpenbart fått mere, men ikke nødvendigvis bedre, informasjon om yezidiene etter utgivelsen av «Isis Unveiled». Det er interessant at hun plasserer Melek Tawus i en zoroastrisk tradisjon, som en variant av Ahrimans forløper Angra Mainyu, og derved foregriper den fortsatt aktuelle akademiske debatten om yezidienes og yaresanienes røtter i iransk religion.

Men offentliggjøring av denne artikkelen i tidsskriftet *Lucifer* avdekker en inkonsekvens hos Blavatsky. Hun (1974:II 235) avviser den kristne kirkes fordømmelse av den falne engelen Lucifer og beskriver Satan som «the cosmic reflection of God» og «God made manifest in matter», men mener likevel, som vi har sett, at Melek Tawus er «the chief of the ‘black powers’».

Den tyske teosofen Franz Sättler, som gjerne kalte seg Dr. Musalam, hadde et mere positivt syn på yezidiene enn Blavatsky. Han gjennomførte flere reiser i Levanten, og hevdet å ha blitt innviet i mystiske brorskap der. På 1920-tallet konstruerte han en egen religion han kalte *Adonismen*, og hevdet at den videreførte tradisjoner som er manifestert både i yezidismen og i beslektede religiøse grupper som drusere og alawitter. Sättlers adonisme omfattet fri seksualitet som han satte i sammenheng med religiøse orgier blant alawitter og yezidier (Hakl 2010:16).

Anklager om orgier er en utbredt form for baksnakking av minoriteter, spesielt dersom både menn og kvinner deltar i deres forsamlinger. Sättler har tatt bakvaskelsene på alvor, og funnet dem attraktive. Til tross for sine reiser, bygger han altså på vandrehistorier og ikke på personlig kunnskap. I virkeligheten har yezidier en streng seksualmoral. Hvem du kan gifte deg med og ha seksuelt samkvem med er sterkt begrenset. Forbindelser med ikke-yezidier er strengt forbudt, og drap på kvinner som mistenkes for brudd på dette forbudet er ikke ukjent (Vindheim 2007).

GEORGE GURDJIEFF

Mens Sättler, i likhet med Blavatsky, manglet førstehåndskunnskap, hadde en annen berømt okkultist, gresk-armenske George Gurdjieff, personlige erfaringer med yezidier, og flere av hans tilhengere, så vel som enkelte religionshistorikere, mener yezidismen har hatt betydelig innflytelse på hans esoteriske system.

Gurdjieff reiste i mange år rundt i Midtøsten og Sentralasia på jakt etter gamle kunnskaper. I sitt selvbiografisk pregede verk *Meetings with Remarkable Men* hevder han (Gurdjieff 1973:65-66) at han under sin oppvekst i det sørlige Kaukasus ble forundret over at yezidier, «sometimes called devil-worshippers», ikke kan bryte ut av en sirkel tegnet rundt dem. Gurdjieff er kjent for sin vilje til å pakke inn sitt budskap, og har etter mange av sine tilhengers oppfatning også et skjult budskap i dette avsnittet.

I alle fall jaktet Gurdjieff på kunnskap som var formidlet muntlig over lange tidsperioder. Slik kunnskap mente han var bevart i ulike lukkede samfunn, herunder et han kalte *Sarmoun-brorskapet*. Noen av Gurdjieffs tilhengere har tatt spredte kommentarer som hint fra Gurdjieff om at noen av de høyt innviede vismenn i *Sarmoun-brorskapet* kunne finnes blant yezidiene.

Et framtrede medlem av Gurdjieffs krets var John G. Bennett, som hadde omfattende kjennskap til sufiordener i Anatolia og Sentral-Asia, og mente viktige deler av Gurdjieffs kunnskap var hentet fra greiner av naqshbandi-sufiene. Bennett (1973:63) studerte både yaresanier og yezidier, og skriver følgende

Three days' journey by camel from Nimrud through almost desert country leads to a valley green with trees, in the midst of which is Sheikh Adi - the chief sanctuary of the Yezidi Brotherhood. Now the Yezidis are certainly inheritors of the old Zoroastrian tradition and Gurdjieff specifically refers to them among the groups of Assyrians he found in the region surrounding Mosul which was the heart of the old Assyrian Empire. I visited Sheikh Adi in 1952 and was convinced that the Yezidis possessed secrets unsuspected by orientalists who classify their faith as a relic of paganism.

Bennett finner spor av såvel mitraisk som manikeisk religion hos yezidiene, og mener å kunne slå fast følgende: «At the time of the Muslim conquests in the seventh and eighth centuries, groups like the Yezidis and the Ahl-i-Haqq were formed. They presented more or less acceptable doctrines to the Arabs, who could not understand the subtleties of Persian spirituality».

Bennett anser med andre ord at yezidier og yaresanier (*Ahl-i Haqq*) bygger på og viderefører elementer også av persiske visdomstradisjoner. Han antyder videre (1973:63/64) at yezidismen er avledet fra ei grein av *Sarmoun-brorskapet*, men at hoveddelen av *brorskapet* trakk seg tilbake til Sentralasia, for å unnslippe de muslimske erobrerne

Bennetts interesse for yezidier og yaresanier er blitt videreført av andre Gurdjieff-tilhengere. To anonyme artikler i tidsskriftet *Telos*

(2005A) spekulerer i hvorvidt Gurdjieff hadde hentet esoterisk kunnskap gjennom et opphold hos yezidiene. Ivrig etter å avdekke skjulte budskap i Gurdjieffs tekster tegner forfatteren et kart som fører til Mosul via Lalish.

I en seinere artikkel (Telos 2005B), antakelig av samme forfatter, framstilles Ahl-i Haqq som bærere av pre-islamske kunnskapstradisjoner. Yaresanienes skapelseshistorie, som har store likheter med yezidiene sin, hevdes å ha strukturelle likheter med det sykliske systemet Gurdjieff presenterte.

En annen student av åndelige tradisjoner, Whittall N. Perry (1978:12), later på sin side ikke til å være i tvil om at Gurdjieff hadde hentet lærdom fra yezidiene. Han mener Gurdjieff hadde drevet arkeologiske undersøkelser i ruinene av Babylon

... searching for traces of the «Sarman Brotherhood» - «Assembly of the Enlightened» – or «Inner Circle of Mankind» - said in an Armenian book *Merkhavat* to have been founded there some four thousand four hundred years ago. The word Sarman or Sarmoun appears in certain Pahlavi texts to designate the custodians of Zoroaster's teaching. He learned more about Zoroastrianism from his Contacts with the Yezidis of Kurdistan at Sheikh Adi and Mosul, who in addition would have divulged their traditions inherited from Mithraism and Manicheism.

Perry knytter altså, i likhet med Bennett, Gurdjieff til såvel zoroastrisk som mithraisk og manikeisk tradisjon gjennom yezidiene. Både Perry og den anonyme skribenten i *Telos* antyder videre at Gurdjieff har oppsøkt en esoterisk skole i Lalish (*Sheikh Adi*). Nå kan det ikke utelukkes at Gurdjieff besøkte Lalish, men dalen var okkupert av muslimske sufier fra 1892 til 1904, nettopp den perioden da Gurdjieffs reiser fant sted (Guest 2015:134 ff).

Om Gurdjieff har fått innblikk i yezidienes tradisjoner, er det mere sannsynlig at det har skjedd i tvillingbyene Beshique/Behzan, der det har vært en nå nedlagt *madrassa* for opplæring av *qewaler* (Kreyenbroek og Rashow 2005:7). Det vil kreves stor vilje for å anse Be-

shique/Behzan som Sarmoun-brorskapets hemmelige hovedkvarter, men det hadde vært mulig for Gurdjieff å besøke qewalenes madrassa, der det dessuten ble snakket arabisk, et språk Gurdjieff nok forsto bedre enn yezidienes kurdiske dialekt. Madrassaen er forøvrig nå stengt, opplæring av qewaler og feqirer skjer i dag i ulike områder der yezidier bor, og vanligvis innen familiens ramme (Omarkhali 2017:139 ff).

Nylig har også religionsforskeren Tobias Churton (2017:142) forsøkt å knytte Gurdjieff til yezidismen. Han hevder Gurdjieffs valg av talerør i sitt hovedverk, *Beelzebub's tales to his Grandson*, var inspirert av Melek Tawus.

Isya Joseph (60) nevner Beelzebub som et navn på yezidienes gud, et navn som også refereres i *Mashaf Resh*. Og det er unektelig likheter mellom Melek Tawus og Beelzebub. De blir begge straffet og siden tilgitt for ulydighet overfor Gud. Men mens Beelzebub i Gurdjieffs versjon straffes med forvisning til det avsidesliggende solsystemet som rommer planeten Jorda, er Melek Tawus, for yezidiene, delaktig i skapelsen av denne Jorda, som også er hans hjem.

Gurdjieff utstyrte Beelzebub med horn og hale og la dermed sine budskap i munnen på en skapning som hans vestlige publikum uunngåelig ville ha motforestillinger overfor. Dette var en bevisst provokasjon, et forsøk på å bryte ned vante tankeformer. Den anonyme skribenten i Telos formulerer det slik (Telos2005A: II 19:

Gurdjieffs' choice of Beelzebub as hero of the *First Series* and the principal expositor of the Teaching, surely has put its readers in a position similar to that which Yezidis have had to endure for many centuries. Externally, when contacted by «outsiders» or as Gurdjieff sometimes referred to them, «natives», the Teaching might seem, like that of the Yezidis, to be at bottom «devil worship». ... the very hint of the redeemed Belzebub as hero would bring anathema from one camp and a condescending dismissal from the other.

Den viktigste likheten mellom yezidienes tradisjoner og Gurdjieffs system, er nok bruken av Beelzebub til å avvise den fundamentale dualismen der gud og djevelen er likeverdige motstandere.

CROWLEY OG GRANT

Identifisering av Melek Tawus med Satan har ikke bare frastøtt mange, den har også tiltrukket seg folk i Vesten med alternative syn på djevelen.

Forrige århundres mest omdiskuterte vestlige okkultist og magiker, Aleister Crowley, kom i 1928 i kontakt med en amerikaner av assyrisk bakgrunn som het Samuel Aiwaz Jacobs. Dette fanget Crowleys interesse, siden han mente Aiwaz ikke bare var navnet på den nye aeons styrende guddom, men også hans egen skytshelgen. Jacobs identifiserte Aiwaz med Satan, og hevdet dessuten at Aiwaz var yezidienes hemmelige navn på Melek Tawus. Med andre ord fortalte Jacobs at Crowleys høyere selv var identisk med Melek Tawus (Thelema 2012).

Crowley mente identifisering av Aiwaz med Melek Tawus var et tegn på at han personlig var en kanal for «den sumeriske tradisjon» (Churton 2012). Han mente dessuten at han som kanal for Aiwaz manifesterte en prehistorisk magisk tradisjon fra Egypt, vekselvis kalt *Draconian* og *Typhonian*.

Crowleys etterfølger Kenneth Grant (1973:109) brukte betegnelsen *Typhonian* om sin egen okkulte orden. Grant (1973:226) identifiserte denne typhonisk/draconiske strømmingen med tilbedelse av Shaitan/Aiwass, og la til at Shaitan er «The God worshipped by the Yezidi in Lower Mesopotamia».

I boka *Outer Gateways* har Grant et kapittel som heter *The Magical Significance of Yezidic Symbolism*, der han sammenlikner yezidienes hellige skikkelser med representanter for andre religiøse tradisjoner, hovedsakelig ved hjelp av gematri. Han antyder at yezidiene stammer fra Yazid ibn Muawiya, omtaler yezidismen som *the cult of Yezid*, og bruker formelen $Yezid = 31$ i mange av sine gematriske utregninger.

For å vise tilknytningen til den typhonske tradisjonen setter Grant (1994:65) Melek Tawus i sammenheng med et av de sentrale bildekortene i et sett med tarot-kort Crowley hadde fått utarbeidet:

The number of Adi is 15; in the Tarotic Tradition ATU XV is ascribed to The Devil. ...In the Therionic Tarot, ATU XV exhibits the image of the Phallus or cock of Baphomet, which is also the emblem of the Peacock-Angel described by the Yezidi as the «chief of all», hence the ‘devil worship’ of the Cult.

Av helt originale elementer kan vi legge merke til at Grant (1994:65/66) identifiserer Melek Tawus med Cthulhu, en gudeskikkelse forfatteren H.P. Lovecraft lanserte i sin roman *The Call of Cthulhu* i 1928. I Lovecrafts bøker omtales den fiktive boka *Necronomicon*. Grant finner henvisninger til Melek Tawus også i den:

The Schlangekraft recension of the *Necronomicon* ... suggests a relationship between Kutulu and Cutha, or Kutu, the Sumerian underworld ocean. Thus, «Kutulu or Cutalu (Lovecraft’s Cthulhu Sumerianized) would mean ‘The Man of Kutu ... the Man of the Underworld’, Satan or Shaitan, as he is known to the Yezidis (whom Crowley considered to be the remnants of the Sumerian Tradition)».

Ved hjelp av et sitat fra den engelske spiritualisten Gerald Massey kan Grant (1994:67) dessuten plassere Melek Tawus i en bibelsk begrepsramme:

The Yezidi worship Seven Great Gods of which the chief is Lasiferos, which identifies Lucifer as the ‘chief of all’ the Fallen Angels. According to Massey these were the seven primal Timekeepers in Heaven assumed to the seven stars of Ursa Major, the Great Bear. They were known also as Melek Ta’us, who is portrayed by his worshippers in the form of a cock.

Noen «Lasiferos» er ikke kjent fra yezidiene tradisjoner. Identifiseringen med Store Bjørn er heller ikke kjent fra andre kilder.

Fra Crowleys omtrentlige plassering av yezidiene i «sumerisk tradisjon» har altså Grant konstruert en ny Melek Tawus, dypt innvevd i sitt eget esoteriske og gematriske verdensbilde.

LA VEY OG SATANS KIRKE

Crowley og Grant har utvilsomt vært viktige kilder for grunnleggeren av *Den Sataniske Kirke*, Anton la Vey, som også har ønsket å finne plass til yezidiene i sin historiefortelling. La Vey (1972:55), konstruerer en historisk forbindelse fra yezidiene til europeisk okkultisme via tempelriderne. For å få til det må han forestille seg et møte mellom partene:

The Templars had been exposed to the dualistic concepts of the Yezidis in the Near East. They had seen pride glorified and life praised as never be-

Yezidiene religiøse overhode, Baba Sheikh, betrakter en slangetemmer. Lalish 2019. Foto: Jan B. Vindheim.

fore, when they entered the Courtyard of the Serpent and the Sanctuary of the Peacock, where indulgence became tantamount to greater power. As a result, they developed what was destined to become one of the most significant rites of Satanism.

LaVey hevder altså at en gruppe tempelriddere har besøkt et tempel tilegnet slangen og påfuglen. Der har de deltatt i utskielser (*indulgence*) som har gitt inspirasjon til okkulte seremonier som hans organisasjon viderefører. Det er ingen grunn til å tro noen slike seremonier har funnet sted, og de fysiske forutsetningene for et slikt møte har heller ikke vært til stede.

I tempelridderens glansperiode marsjerte store arabiske og mongolske hærer gjennom Mesopotamia. Både Mosul og Lalish ble på 1200-tallet lagt i ruiner og en væpnet ekspedisjon dit fra korsfarernes riker ved Middelhavskysten ville ha vært ytterst vanskelig. De historiske kildene er få, men det er lite trolig at adawi-ordenens transformasjon til yezidismen var fullført før slutten av 1200-tallet (Guest 1993:24-26). Det er derfor høyst tvilsomt om det fantes et tempelanlegg tilegnet Påfuglengelen (og slangen), i Lalish eller andre steder, før de siste tempelridderne forlot Levanten i 1291.

LaVeys videre spekulasjon om at «The philosophy of Sheikh Adi and the Yezidis ... might eventually have drawn the Western world away from Christianity ...» er, forsiktig formulert, lite troverdig.

Per Faxneld har studert holdningene til islam og til yezidisme blant svenske venstrehånds-okkultister. Ikke overraskende finner han (2017:95-96) en avvisning av islamsk moral, som grenser til, og til tider glir over i, klar muslimhets. Som motstykke til den militante og undertrykkende islamismen, velger noen slike antinomiske grupper å tolke yezidismen som en protestbevegelse på linje med satanistiske og okkulte motkulturer i Vesten.

DRAGON ROUGE

Den svenske magiske ordenen *Dragon Rouge*, sier seg å bygge på yezidi-tradisjoner. Grunnlaget skal være impulser fra ei gruppe

okkultister i Gøteborg som praktiserte «yezidic and typhonian magic» (Granholm 2005:164), terminologien tyder på at disse var tilhengere av Kenneth Grants okkulte system

Dragon Rouge hevder å «kanalisera kraft frå yezidiéernas torn till Norden» (Faxneld 110). Ordenen er spesielt opptatt av yezidismen før Sjeik Adi,¹² en periode der objektiv kunnskap er mangelvare, men der det må antas at islamsk påvirkning har vært langt mindre. I lys av tilknytningen til Kenneth Grant, er det sannsynlig at «yezidismen før Sjeik Adi» viser til Aleister Crowleys «sumeriske tradisjon». Til tross for sin betoning av yezidismen, later Dragon Rouge til å være ukjent for svenske yezidier.¹³

Dragon Rouge er lite åpne om innholdet i sine fortellinger om yezidienes tradisjoner, men en pekepinn finnes i de tekstene grunnleggeren av organisasjonen, Thomas Karlsson, har skrevet for blackmetal-bandet *Therion*. Navnet peker mot Aleister Crowley som gjerne kalte seg *To Mega Therion*, det store udyret. Én sang heter *Ritual Dance of the Yezidis*, i en annen, som har tittelen *Melek Taus*, heter det (Therion 2004):

Fly, Great Bird Taus – Fly to the sunrise
Your feathers and the crown, the symbols of your strength
Taus (in) your follower's dance

The offspring of Azrael – Accused as apostates
But they're blessed by Melek al Kawat,
Ask whose guest shall the Sanjak be?

Melek Taus

Sheik Adi, Yezi – Say Hol hola!
The Peacock Lord is here, the Serpent King will rise

¹² <https://www.facebook.com/groups/866177563402730/> (08/11/2019).

¹³ personlig meddelelse, Nemam Ghafouri (02/07/2019).

Seven angels, seven Sheikhs – Waiting on Mount Lalesh
Until the day they hear you pronounce: “As Behre Azide Sarum!”
Hear the Peacock Lord declare: “Don’t say my secret name!
I was, am now and shall have no end...you will know me as Melek
Taus”

Kunstnerisk er dette effektivt, skjønt påfuglen ikke er kjent for sin elegante flygning. Den kryptiske teksten viser sterkt slektskap med Isya Josephs bok, men avviker også fra den. I *Mishefa Resh* nevnes nok Azrael som en av de sju erkeenglene, men Melek Tawus identifiseres vanligvis ikke med Azrael, men med Azazil.

Sanjak er statuetter som representerer Melek Tawus, og som qewaler bringer rundt til yezidienes landsbyer. Vanligvis vil både qewalene og sanjaken innkvarteres hos landsbyhøvdingen, men hos Joseph (1919:157) hevdes det at qewalene ved ankomst til en landsby sier nettopp «whose guest shall the Sanjak be», og innkvarteres hos den som betaler best.

I Josephs bok dukker dessuten begrepet *Mount Lalesh* opp flere ganger, men Lalish er jo i virkeligheten ei kløft mellom fjell som har andre navn, og ikke en fjelltopp. Slangekongen og de sju ventende seikene er nok Karlssons egne tillegg.

As Behre Azide Sarum betyr, ifølge Isya Joseph (1919:179), «Jeg er den strålende Yezids lam», og skal framsies av en nyomskåren gutt, eller hans foresatte. Ifølge Khanna Omarkhali¹⁴ skal det hete «*Ez bexê Êzîdê Sor im*» og bety «Jeg er den røde Ezids lam». Det er en markering av tilhørighet. Sangteksten uttrykker med andre ord et ønske om å høre til blant yezidiene.

Sangen kan altså være kryptisk, men det er først og fremst konteksten som sørger for at Therions sanger ikke blir bare velvillig mottatt av yezidier.¹⁵

¹⁴ epost Philip Kreyenbroek 03/02/2020.

¹⁵ I et kommentarfelt til denne sangen skriver *Yezidi91* følgende: «Brother, it is not for me about the music separate around the video which is falsified by this music! The Êzîdxan is moved in a wrong light, by this uncanny music!». <https://www.youtube.com/>

I samsvar med sin synkretistiske tilnærming avslutter Therion albumet «*Lemuria/ Sirius B*» med sangen «*Voyage of Gurdjieff (The Fourth Way)*», der refrenget lyder:

Dance a sufi dance and fall into a trance
like a Dervish you dance
Dance with Yezidis and learn their secret lore

Therion er forøvrig ikke den eneste gruppa som presenterer Melek Tawus til moderne heavy akkompagnement. Ei nettside som presenterer yezidiernes religiøse musikk¹⁶ ramser opp mange. Flere heavyrock grupper har sanger om Melek Tawus, herunder de amerikanske gruppene *Tammuz*, *Tierkrieger* og *Moon*. Et tysk metal band som kalte seg *Melek Tawus* hadde en kort levetid i 1998. I mere psykedelisk stil har det italienske ensemblet *Il Sentiero Di Taus* produsert et album viet påfuglengelen, med navnet *Macrocosmosi* (Lizard 2018).

Lista over satanister og okkultister som påberoper seg et åndelig slektskap med - eller en direkte historisk forbindelse til - yezidiene kunne blitt enda lenger. Faxneld (2017:112) mener å kunne slå fast «Att antinomiska esoteriker ... identifierar sig med yezidier är således en etablerad, om än inte central, trop inom den esoteriska miljön» .

PÅFUGLENGELEN S ORDEN

Okkulturen rommer også grupper som ser positivt på yezidismen uten å identifisere Melek Tawus med Den Onde. Den indisk-afghanske sufilæreren Idries Shah samarbeidet lenge med John G. Bennett, og var opptatt av å finne kildene til Gurdjieffs kunnskaper. Under navnet Arkon Daraul, ga Shah ut boka *A History of Secret Societies*, der et kapittel er viet påfuglengelen.

watch?v=jCD7hPhBTOQ (18.07.2019). En annen versjon av sangen har en lang tråd der yezidier tilbakeviser satanisme-beskyldninger: <https://www.youtube.com/watch?v=jCD7hPhBTOQ&app=desktop> (18/07/2019)

¹⁶ <https://www.last.fm/tag/yezidi>

Daraul (1961:141 ff) beretter at han har deltatt på sammenkomster i en forstad til London hos et samfunn kalt *The Order of the Peacock Angel*. Dette samfunnet besto, hevder han, av briter fra middelklassen, som hverken praktiserte orgier eller drukkenskap, men trådte inn i en transetilstand ved å gjennomføre bestemte øvelser som endte i dans rundt en åtte fot høy svart statue av en påfugl. Denne ordenen skulle være inspirert av, men ikke direkte knyttet til, yezidiene, hvis seremonier Daraul gir en fantasifull framstilling av. Darauls skildring gjentas i romanen *People of the Peacock*, av Edward D. Hoch.¹⁷

Det er nok tvilsomt om den ordenen Daraul skildrer virkelig har eksistert, men i USA er det, i samarbeid med lokale yezidier, opprettet en orden med nesten samme navn.

En mann som heter Mark Amaru Pinkham driver et antall organisasjoner som tilbyr innvielser i ulike religiøse tradisjoner. Hovedorganisasjonen er *The Order and Mystery School of the Seven Rays*. Blant underorganisasjonene finner vi blant annet *Path of the Dragon Mystery School*, *Seven Ray Healing System*, *School of Shaivism*, *The International Order of Gnostic Templars* og *The Most Ancient Order of the Peacock Angel*. Tilknyttet er også nettstedet www.yeziditruth.org.

Pinkham (2013:82 ff) anser at hans hjemby, Sedona i Arizona, ble grunnlagt av en utenomjordisk sivilisasjon, og ført videre av Melek Tawus i form av Hopi-indianernes mytologiske skikkelse Masaw.

Under et opphold i Peru hevder Pinkham (2019: 81–84) å ha hatt en visjon av påfuglen ved hjelp av en psykoaktiv kaktus. Dette førte til at han studerte påfuglens rolle i ulike mytologier og fant fram til yezidismen. Han har siden integrert Melek Tawus i sine religiøse synteser, og utga i 2002 boka *The Truth Behind the Christ Myth. The Redemption of the Peacock Angel*, der påfuglengelen er hovedperson. Pinkham (2002:1) hevder her at Jesus og Satan er to aspekter av samme guddommelige personlighet, som også er manifestert i Melek Tawus:

¹⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_the_Peacock_Angel

... the same myth of the Peacock Angel which evolved into that of Mithras and Jesus was also the foundation for the legend of **Melek Taus**, a Kurdish manifestation of **Satan**. The original Son of God thus possessed the seeds of both Satan and Christ, and was, therefore, the androgynous union of Spirit and Matter.

I samme bok kan han også presentere sin versjon av yezidienes opprinnelse (Pinkham 2002:32):

With Melek Taus as their centerpiece, the Yezidhi fabricated a religious tradition composed of elements from both the East and the West. ... Great synthesizers that they were, the Yezidhi created a unique faith built upon such practices and ideas as circumcision, Heaven and Hell, and the seven Sufi levels of spiritual advancement.

Some Yezidhi prophets maintained that they had received direct telepathic communication from the Peacock Angel and thus learned many secrets regarding the Son of God, including his divine birth at the beginning of time when he manifested as the first and greatest of all the angels. Such prophets eventually identified Melek Taus with the deities of other religions, thus referring to him as Sanatel, the firstborn Son of the Gnostics; Samael, the Jewish deity of Cosmic fire; and Azzazel, the first born Angel and leader of the Fallen Angels. Azzazel became the most popular of Melek Taus' names and the Yezidhi became «The People of Azzazel».

I håndboka for medlemmer av *The Ancient Order of the Peacock Angel* (Pinkham 2013) veves yezidiene inn i et post-teosofisk eller nyreligiøst verdensbilde. Melek Tawus identifiseres med «the Christ Consciousness» og med religiøse skikkelser fra et stort antall tradisjoner; herunder blant annet Dionysos, Mithra, Osiris, Thoth-Hermes, Quetzalcoatl og Amitibha.

Yezidienes kalender begynner, ifølge Pinkham (2013:100), for 6760 år siden, og Pinkham skriver til ordenens medlemmer at yezidiene utvandret fra India til Midtøsten for 4 000 år siden, forlot området etter

den store flommen, og vendte tilbake til Mesopotamia 2 000 år seinere. Sjeik Adi skal i denne versjonen ha reist til Lalish etter å ha hatt en visjon av Melek Tawus, og straks satt i gang med å reorganisere yezidisamfunnet han møtte der.

Pinkham (2013:18) hevder videre at både tempelridderne og malteserordenen formidlet impulser fra yezidismen: «Thereafter, the Kundalini of Sanat Kumara or Tawsi Melek, which the Templars came to regard as the power of the Holy Grail, was passed among the Knights...».

På facebookside *The Peacock Angel Mysteries* anbefales en ekspedisjon til Tibet og Nepal med følgende ord:¹⁸

One of the planetary courts of the Peacock Angel is the most holy mountain on Earth, Mt. Kailash, the Crystal Mountain. Kailash is also the Crown Chakra of Tawsi Melek in his function as the Planetary Logos of our planet. Mt. Kailash is the physical manifestation of the etheric Mt. Meru which rises into the heavens and unites all dimensions. A pilgrim circumnavigating its base during a yatra (pilgrimage) can communicate interdimensionally to all lokas (worlds) in the universe. One revolution around Kailash resolves much bad karma and is a huge boost on the spiritual path. Shiva and the Peacock Angel (aka Sanat Kumara) can be invoked there for both initiation and spiritual guidance.

I tillegg til å identifisere Melek Tawus med velkjente skikkelser fra de store religiøse tradisjonene, legger Pinkham her vekt på Sanat Kumara. I håndboka for ordenen skriver han (2013:28-29) at både Madame Blavatsky og hennes etterfølger Alice Bailey identifiserte Melek Tawus med Sanat Kumara, som *den planetære Logos*. Denne påstanden, som også presenteres på nettstedet *yeziditruth.org*, er det vanskelig å forene med de omtalene av Melek Tawus fra Blavatskys side som er referert ovenfor.

¹⁸ [https://www.facebook.com/groups/716845498423352/permalink/2555276521246898/\(02/12/2019\)](https://www.facebook.com/groups/716845498423352/permalink/2555276521246898/(02/12/2019)).

Kumara er et hinduisk begrep med skiftende anvendelse. Hos Blavatsky sidestilles en gruppe kumaraer, herunder Sanat Kumara, med erkeengler. Hos seinere teosofere som Alice Bailey og C. W. Leadbeater framstilles han som *jordklodens hersker* en rekke steder, uten at Melek Tawus blir nevnt (Bojer 2007:64).

Elizabeth Clare Prophet (2001:8), er en av flere videreførere av teosofien som gir Sanat Kumara en sentral rolle, med Jesus og Buddha som budbringere, men heller ikke hun nevner Melek Tawus. Identifisering av Melek Tawus med Sanat Kumara er altså Pinkhams egen videreutvikling, men Pinkham (2019:52) følger Prophet og flere andre når han identifiserer Jesus med *Sananda* Kumara, en av *Sanat* Kumaras tre brødre (Bojer 2007:84-85). Når Jesus og Melek Tawus er blitt brødre har altså Pinkham revidert sin tidligere identifisering av Melek Tawus selv med Jesus.

I motsetning til de okkulte og nyreligiøse gruppene vi tidligere har vært innom, har Pinkham opprettet kontakt med yezidier. Han later ikke til å være kjent for yezidier i Lalish,¹⁹ men har alliert seg med lokale yezidier i USA, hvorav en som har vært kandidat til yezidienes høyeste verv, Salem Daoud Beg, som tilhører den slekta av sjeiker yezidienes verdslige overhode, *miren*, tradisjonelt skal utgå fra.

Salem Daoud Beg og tre andre yezidier, blant annet to feqirer, deltok i 2012 i stiftelsen av *The Most Ancient Order of the Peacock Angel*. Den rommer også høygraden *The Lord and Lady Knights of Tawsi Melek* som beskrives som «guardians of the wisdom brought to Earth by the First and Greatest of the Angels, the Peacock Angel». Om de innviede i høygraden heter det at de²⁰

...are guardians of the wisdom brought to Earth by the First and Greatest of the Angels, the Peacock Angel. The Lord and Lady Knights of Tawsi Melek both protect and teach the Mysteries of the Peacock Angel to worthy seekers. They also teach the sacred history of Tawsi Melek and help ad-

¹⁹ personlig meddelelse Ido Baba Sheikh (21/07/2019)

²⁰ <https://www.sevenrayorder.com/the-knights-of-the-peacock-prince> (21/07/2019)

minister The Most Ancient Order of the Peacock Angel. Their other responsibilities include protecting and supporting the People of the Peacock Angel, the Yezidis, and their sacred city of Lalish in northern Iraq, as well as caretaking and protecting the courts of the Peacock King around the globe.

Salem Daoud Beg gir Pinkhams ordener betydelig legitimitet ved å foreta innvielser i disse i sitt eget hjem. Dette til tross for at Pinkhams versjoner av yezidiernes myter avviker betydelig fra tradisjonene i yezidiernes hjemland, og at mange yezidier er skeptiske til hans framstillinger.²¹

Pinkhams samarbeide med Daoud Beg reiser flere interessante spørsmål knyttet til yezidiernes historiske identitet.

Til tross for Begs godkjenning, er det tvilsomt om de versjonene av yezidiernes historie og mytologi som presenteres av *The Most Ancient Order of the Peacock Angel*, kan anses som gyldige videreutviklinger av den muntlige tradisjonen. De må – iallfall foreløpig – kategoriseres som elementer av en ny, alternativ (og kommersiell) religion *avledet fra yezidismen*.

Et interessant aspekt ved at *The Most Ancient Order of the Peacock Angel* har ført Melek Tawus ut i new-age markedet, er at det åpner en mulighet for ikke-yezidiske søkere til å slutte seg til denne ellers strikt endogame religionen. Tidligere har urbane og reform-orienterte yaresanier brutt sin like endogame tradisjon, ved å ta inn søkere uten yaresan-slekt i sine forsamlinger (Mir-Hosseini 2014:212), et skritt som riktig nok har sterkest støtte blant yaresanier i Europa, og møter sterk motstand fra yaresanier i Iran.²²

Med dette har både yaresanier og yezidier kommet et langt skritt nærmere en personlig og trosbasert, heller enn en sosial og slektsbasert, religiøsitet.

²¹ personlige meddelelser.

²² epost Philip Kreyenbroek (20/02/2020).

KONKLUSJON

Melek Tawus og yezidismen har inntil nylig vært relativt ukjente utenfor sine kjerneområder. I den grad de har vært kjent, har det vært som djeveldyrkere, satanister. Dette til tross for at deres religiøse tradisjoner og praksis ikke på noen måte rettfærdiggjør en slik karakteristikk. Bakgrunnen for misforståelsen er at Satan og påfuglengelen Melek Tawus kan ha felles utspring i prehistoriske mytologiske tradisjoner.

I de alternative religiøse miljøene i Vesten har identifikasjonen av Melek Tawus med Satan ført til ulike reaksjonsmønstre. Vi finner hos Madame Blavatsky en skarp avvisning av det hun oppfatter som onde og mørke krefter, mens vi hos Aleister Crowley og seinere venstre-håndsokkultister finner tilfredshet over å oppdage det de oppfatter som trossfeller. Blant grupperinger i Crowleys tradisjon har blant annet Kenneth Grant, Anton La Vey og Dragon Rouge, på ulike måter, innarbeidet egne versjoner av yezidiene og Melek Tawus i sine psevdohistorier.

George Gurdjieff og hans tilhengere viser en dypere innsikt i skikkelsen Melek Tawus, og yezidismen. Likhetene mellom Gurdjieffs talerør, Beelzebub, og Melek Tawus, er såpass store at det er rimelig å anta en kontakt mellom Gurdjieff og yezidienes tradisjoner.

En ytterligere tilnærming finner vi hos new-age-entreprenøren Mark Amaru Pinkham, som nok identifiserer påfuglengelen med Satan, men først og fremst med alle religioners gode veiledere. For å få til dette har han måttet tilpasse påfuglengelen og yezidienes tradisjoner til et teosofisk verdensbilde. Med aksept fra framtrepende yezidier har Pinkham dermed kunnet videreutvikle det som var en muntlig tradisjon og legge den til rette for det tjueførste århundres digitale offentlighet.

På ulike måter og i ulike skikkelser er altså Melek Tawus i ferd med å finne plass, eller plasser, blant tilbudene på det alternative livssyns-markedet, og dermed å bli tilbudt utenfor sin etno-religiøse og endogame bakgrunn. Mens yezidiene er utrydningstruet i sitt hjemland, får Melek Tawus et nytt liv i det åndelige supermarkedet.

LITTERATUR

- Acikyildis, B. (2010) *The Yezidis*. I. B. Tauris, London.
- Bennett, J.G. (1973) *Gurdjieff - Making a New World*. Turnstone Books, London.
- Blavatsky, H.P. (1974) *The Secret Doctrine. A facsimile of the original edition of 1888*. The Theosophy Company, Los Angeles.
- Blavatsky H.P (1972) *Collected Writings 1877. Isis Unveiled, vol I-II*. The Theosophical Publishing House, Wheaton, Illinois.
- Blavatsky, H.P. (1891) *Thoughts on Ormuzd and Ahriman*. <http://www.theosophy-nw.org/theosnw/world/mideast/mi-hpb.htm> (16/06/2019).
- Bojer, J. (2007) *Ufo-myter og Teosofi*. Upublisert masteroppgave i religionsvitenskap. NTNU, Trondheim.
- Bruinessen, M. van (2014) *Veneration of Satan among the Ahl-e Haqq of the Guran region*. *Fritillaria Kurdica* 3–4, s. 6–41.
- Churton, T. (2012) «Aleister Crowley and the Yezidis», i: Bogdan, Henrik & Martin P. Starr (red.) *Aleister Crowley and Western Esotericism*. Oxford University Press, New York. s. 181–208.
- Churton, T. (2017) *Deconstructing Gurdjieff. Biography of a Spiritual Magician*. Inner Traditions, Rochester.
- Daraul, A. [Idries Shah] (1961) *A History of Secret Societies*, Citadel Press, Secaucus NJ.
- Faivre, A. (1998) «Questions of Terminology proper to the Study of Esoteric Currents in Modern and Contemporary Europe» i: Faivre & Hanegraaff (red.) *Western Esotericism and the Science of Religion*. Peeters, Leuven. s. 1–10.
- Faxneld, P. (2017) «Moskebränder och förtryck av ädla påfågelsdyrkare: Islamreception bland några typer av svenska esoteriker». I: *Din – Tidsskrift for religion og kultur* (2), s. 88–119.
- Faxneld, P. & S. Sorgenfrei (2017) «Öst är öst och väst är väst, och aldrig mötas de två? Västerländsk esoterism, österländskt material - några metodologiska reflektioner». I: *Din – Tidsskrift for religion og kultur* (2), s. 10–42.
- Foltz, R. (2013) *Religions of Iran. From Prehistory to the Present*. Oneworld Publications, London.

- Granhölm, K. (2005) *Embracing the Dark. The Magic Order of Dragon Rouge. Its Practice in Dark Magic and Meaning Making*. Åbo Akademi University Press, Åbo.
- Grant, K. (1973) *Aleister Crowley and the Hidden God*. London, Frederick Muller.
- Grant, K. (1994) *Outer Gateways*. London, Skoob Books
- Guest, J.S. (2015) *Survival Among the Kurds. A History of the Yezidis*. Oxfordshire, Routledge.
- Gurdjieff, G.I. (1963) *Meetings With Remarkable Men*. London, Routledge and Kegan Paul.
- Gurdjieff, G.I. (1950) *Beelzebub's Tales to His Grandson*. London, Routledge and Kegan Paul.
- Hakl, H.T. (2010) *Franz Sättler (Dr. Musallam) and the Twentieth-century Cult of Adonism*. The Pomegranate, Vol 12 (1) (https://www.academia.edu/1764511/Franz_S%C3%A4ttler_Dr_Musallam_and_the_Twentieth_Century_Cult_of_Adonism) (23/1-2020).
- Hanegraaff, W.J. (2001) «Prospects for the Globalization of New Age» i: M. Rothstein (red.): *New Age Religion and Globalization*. Aarhus University Press, Aarhus, s. 15–30.
- Hanegraaff, W.J. (2015) «The Globalization of Esotericism». I: *Correspondences* 3, s. 55–91.
- Izady, M. (1984) *The Cult of Angels*. <https://web.archive.org/web/20060828201511/http://www.kurdistanica.com/english/religion/yazdani/cult.html> (19/06/2019)
- Jonas, H. (2001) *The Gnostic Religion*. Beacon Press, Boston.
- Joseph, I. (1919) *Devil Worship - the Sacred Books and Traditions of the Yezidiz*. Boston, Richard Badger - The Gorham Press.
- Kaczorowski, K. (2014) *Yezidism and Proto-Indo-Iranian Religion*. *Fritillaria Kurdica* 3–4, s.106–121.
- Kehl-Bodrogi, K. (1997) «Introduction». I: Kehl-Bodrogi et al : *Syncretistic Religious Communities in the Near East*. Leiden, Brill. s. XI–XVII.
- Kreyenbroek, P.G. (1995) *Yezidism - It's Background, Observances and Textual Tradition*. Lewiston, The Edwin Mellen Press.

- Kreyenbroek, P.G. & K.J. Rashow (2005): *God and Sheikh Adi are Perfect. Sacred Poems and Religious Narratives from the Yezidi Tradition*. Wiesbaden, Harrassowitz.
- Layard, A.H. (2001) {1882} *Nineveh and its Remains*. Guildford, The Lyons Press
- LaVey, A.S. (1972) *The Satanic Rituals. Companion to the Satanic Bible*. New York, Avon.
- Mir-Hosseini, Z. (2014) *Redefining the Truth: Ahl-e Haqq and the Islamic Republic of Iran* www.zibamirhosseini.com/wp.../10/ZMH-Redefining-Truth.pdf (20/5-2019)
- Nurbakhsh, J. (1986) *The Great Satan 'Eblis'*. London, Khaniqahi-Nimatullahi Publications.
- Omarkhali, K. (2017) *The Yezidi Religious Textual tradition: From Oral to Written. Categories, Transmission, Scripturalisation and Canonisation of the Yezidi Oral Religious Texts*. Wiesbaden; Harrassowitz
- Pagels, E. (1995) *The Origin of Satan*. New York, Random House.
- Partridge, C. (2004) *The Re-Enchantment of the West*. London & New York, T&T Clark International.
- Perry, W.N (1978) *Gurdjieff. In the Light of Tradition*. Bedford, Middlesex, Perennial Books.
- Pinkham, M.A. (2019) *From the Green Man to Jesus: The Origin and Evolution of the Christ Myth*. Sedona, Fifth World Press.
- Pinkham, M.A. (2002) *The Truth Behind the Christ Myth. The Redemption of the Peacock Angel*. Kempton, Illinois, Adventures Unlimited Press.
- Pinkham, M.A. (2013) *The Peacock Angel Mysteries*. Sedona, The Most Ancient Order of the Peacock Angel.
- Prophet, E.C. (2001) *The Opening of the Seventh Seal. Sanat Kumara on the Path of the Ruby Ray*. Corwin Springs, Summit Lighthouse.
- Stuckrad, K. von (2005) «Western Esotericism: Towards an Integrative Model of Interpretation». I: *Religion* vol 35, s. 78–97.
- Telos (2005-A) *Gurdjieff and Yezidism I & II*. Fairfax, CA; The Gurdjieff Journal vol 5/1&2
- Telos (2005-B) *Ahl-i-Haqq: The people of Truth*. Fairfax, CA; The Gurdjieff Journal vol 5/4
- Thelema 2012: *Who was Aiwaz? The Strange Story of Samuel Jacobs and Aleister Crowley* <https://bethelkhem.wordpress.com/2012/02/>

04/who-was-aiwaz-the-strange-story-of-samuel-jacobs-and-aleister-crowley/ (06/06/2019)

Therion (2004): *Lemuria/Sirius B*. Dnozdorf; Nuclear Blast (CD)

Vindheim, J. (2007): *Religion, «ære» og drap, historien om Dua*.
<https://vindheim.wordpress.com/2007/05/20/religion-aere-og-drap-historien-om-dua/> (19/06/2019)

ABSTRACT

This article describes how Melek Tawus, the peacock angel of yezidism, has been adapted by esoteric and satanic groups in the West. First there is a brief presentation of main elements of yezidism, and a discussion of academic theories on the origins of Melek Tawus and his identification with Satan. Then there follows a discussion of his representation in the system of Madame Blavatsky, his influence on George Gurdjieff, how he is understood by lefthand-occultists in the tradition of Aleister Crowley, and finally his emergence into the religious supermarket by collaboration between Mark Amaru Pinkham and diaspora yezidis.

Keywords: yezidism; occultism; satanism; new age